

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב סוכטשוב בני-ברק

כולל "סנה משה"
ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל

בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"

חיים סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 5775333-03

האשה
החשובה ודופת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א ♦ לע"נ הר"ד מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1088

מסכת שבת כ"ג - כ"ט ♦ דמאי ג', ד' - ד', ג'

בס"ד, ד' ניסן תש"פ

השבוע בגליון

- ♦ תשישי קדושה צריכים להיות כשרים למאכל!?
- ♦ ההבדל בין תשישי קדושה לתשישי מצוה
- ♦ אין לתקוע בשופר מבצל חיים טמא
- ♦ הפולמוס על אודות שימוש במטריה בשבת
- ♦ מטריה בימינו

- ♦ תפילת ראש חודש ללא יעלה ויבוא - נחשבת תפילה?
- ♦ השיכחה הכפולה
- ♦ הוא ישכח גם בתפילה השלישית...
- ♦ הזכרות בתפילה הקשורות ליום ולא לתפילה
- ♦ רחיצה בערב שבת, כיצד?

דבר העורך

שמונה כפתורים וילד אחד

במגירת עץ חומה, בארון בגדים הנסמך על אחד מכתלי בתיה העתיקים של שכונת מאה שערים שבירושלים, מאוחסת זה עשרות רבות בשנים שקית בד שנה נושנה האוצרת בקרבה אוצר שלא יסולא בפז.

ליד בית המדרש למגידי שיעור הדף היומי מתגורר יהודי נכבד, המוכן להוציא מכיסו ממון רב כדי לרכוש את השקית על תכולתה. שנים אחדות הוא מנסה בכל דרך אפשרית להמיס את לבו של בעל השקית ולשכנעו למכור לו את תכולתה, אך הלה בשלו: "את השקית הזו, אשמור בביתי עד יומי האחרון".

מאחר שנושאי הסיפור הינם אנשים החיים בימינו, נתבקשנו שלא לכתוב את שם גיבור הסיפור שהיה אז ילד קטן ורך בשנים, בירושלים העניה והמרודה שנלחמה בכל יום מחדש על הצרכים המינימאליים הדרושים לאדם כדי לקיים את גופו.

באותם ימים שכנה חנות סידקית באחת מסמטאותיה המפיתלות של מאה שערים. חנות אמרנו? אולי חדרון. גם לא חדרון, מן קיטון צר, או למען האמת חלל קטן וחשוך שנפער מתחת לגרם מדרגות רעוע, שבתנאי השעה הפך ל"חנות".

כמה קרשים עבים ודלת ברזל שנתלשה מחורבה מטה ליפול, תחמו את גבולות חנותו של לייבל. לייבל, איש צדיק היה. בקיטונו התקין לו לייבל מדף ספרי קודש, ובכל זמן פנוי נוטל היה לידיו ספר קודש זה או אחר, ממשש את כריכתו באהבה, מתיישב על שרפרפו בפתח קיטונו, ומתענג על דברי התורה והחסידות, בעוד שמש ירושלמית נעימה מחממת את עצמותיו.

יתר מששהו בחנותו פנימה, שהה לייבל על שרפרפו מידי פעם היה מוסיף כרית תחת מושבו ולאחר זמן-מה, שוב היה מסירה. שעות רבות פניות היו לו ללייבל לעלעל בספריו. באותם ימים, מי הוא זה שיתפור

דף כד/א ואומר מעין המאורע בעבודה ואם לא אמר מחזירין אותו

תפילת ראש חודש ללא יעלה ויבוא - נחשבת תפילה?

מקורה של אחת מהלכות תפילה המפורסמות ביותר - בסוגייתנו. השוכח לומר 'יעלה ויבוא' בתפילת ראש חודש או באחד המועדים, צריך לחזור על תפילתו, כפי שנפסק להלכה (שולחן ערוך או"ח סי' תכ"ב סעי' א'). אם המתפלל נזכר בדבר לפני תפילת 'מודים', יאמר 'יעלה ויבוא' מיד. אם נזכר לאחר שהתחיל 'מודים' יחזור לתפילת 'רצה'. הרגיל להוסיף תפילה אישית לפני 'יהיו לרצון אמרי פי', חוזר גם כן ל'רצה'.

השיכחה הכפולה: במאמר זה נתמקד בחקירה מעניינת הבאה לידי ביטוי במקרה הבא. יהודי התפלל בראש חודש, ולאחר התפילה הוא נזכר ששכח לומר 'יעלה ויבוא'. הוא חזר והתפלל, והפעם, עם סיום תפילתו הוא נזכר... שאמר "משיב הרוח ומוריד הגשם" חלף "מוריד הטל". מה עליו לעשות. ובכן, השאלה שבה עלינו להכריע היא, כיצד חכמים הגדירו תפילה שנעדר ממנה אחד ממרכיביה, כגון, יעלה ויבוא, משיב הרוח, ועוד. האם תפילה זו אינה נחשבת תפילה כל עיקר, או שמא תפילה חסרה היא, ויש להשלים את החסר. אם תפילה זו אינה נחשבת תפילה, על מיודענו לשוב ולהתפלל בשלישית, מתוך תקווה כי הפעם יתרכז בתפילתו. אם כצד השני, הוא יצא כבר ידי חובתו, משום שלאחר התפילה הראשונה היה עליו להשלים יעלה ויבוא, ומשעשה זאת בתפילה השנייה, די בכך, אף על פי ששכח לומר בה משיב הרוח, שהרי משיב הרוח הוא אמר כבר בתפילתו הראשונה.

משני צידיה של חקירה זו ניצבים גדולי הפוסקים. יש מהם שהורו כי אינו צריך לחזור ולהתפלל (גור אריה יהודא, או"ח סי' י"ז; מקור חיים, סי' ק"ח; ברכת הבית, שער י"ז סי' כ"ט), אך אחרונים רבים (מטה אפרים סי' תקפ"ב סעי' כ"א; מגן גבורים סי' קי"ד; אלף המגן סי' ק"ט; שו"ת לקוטי צבי סי' י; שו"ת מהרש"ג ח"א או"ח סי' נ"ב, ועוד) סוברים, כי תפילותיו אינן נחשבות כלל ועליו לשוב ולהתפלל.

הוא ישכח גם בתפילה השלישית... בעל שו"ת יגל יעקב (או"ח סי' כ"ג) טוען, כי אין להורות ליהודי זה לשוב ולהתפלל, שכן, סביר להניח כי ישכח דבר-מה גם בפעם השלישית... אך ורק אם עולה בידו להתרכז והוא אומד בדעתו כי יתפלל כנדרש, ישוב ויתפלל.

פוסקי דורנו (שו"ת לבושי מרדכי תניינא או"ח סי' י"ב; שו"ת הר צבי; או"ח ח"א סי' נ"ד; שו"ת מנחת יצחק ח"י סי' מ') הורו, כי ישוב ויתפלל תוך כדי התנייה, כי אם מן הדין אינו חייב להתפלל שוב, תהא תפילתו זו נדבה. כבסיס להוראתם משמשת מחלוקת הראשונים הבאה.

צעילוי נשמת

הר"ר **שאול צבי אינהורן** ז"ל

ב"ר חיים נפתלי ז"ל
נלב"ע ה' בניסן תשס"א

תנצב"ה

הונצח ע"י בניו ובני משפחותיהם שיחי

צעילוי נשמת

מרת **זיסל (סרין) רובנר** ע"ה

בת הרה"ח ר' משה ז"ל
נלב"ע ה' בניסן תשנ"ט

תנצב"ה

הונצחה ע"י בנה
הר"ר **דוד רובנר** ומשפ' שיחיו - פ"ת

צעילוי נשמת

הר"ר **שלמה זלמן פורוש** ז"ל

ב"ר יהושע מרדכי ז"ל נלב"ע ה' שבט
ומרת **שרה פורוש** ע"ה
ב"ר אברהם ישראל ז"ל נלב"ע ד' בניסן

תנצב"ה

הונצחו ע"י ידידינו הר"ר **שאול יצחק פניגשטיין** ומשפ' שיחיו - בני ברק

לעילוי נשמת

הר"ר **חיים צבי פסקוביץ** ז"ל ב"ר זאב דב ז"ל

והצדקת **ריינה גולדה** ע"ה נלב"ע ג' בניסן תשנ"ט **תנצב"ה**

הונצחו ע"י משפחת **פסקוביץ** שיחיו

נר ה'
נשמת
אדם

הראשונים נחלקו מה דינו של אדם אשר בתפילת מנחה של ראש חודש שחכ לומר יעלה ויבוא, והוא נזכר בכך רק בתום ראש חודש לאחר צאת הכוכבים, עת כבר אי אפשר להתפלל מנחה שוב. כעת יש לדון אם יתפלל תפילת תשלומין. יש אומרים כי יתפלל ערבית שתיים, כדרך הנאנס ולא התפלל מנחה, שמשלים את תפילתו בערבית. יש חולקים וסוברים, כי לא יתפלל ערבית שתיים. לכאורה, מחלוקתם מבוססת על נידונו, שכן, אם תפילת ראש חודש נטולת יעלה ויבוא אינה תפילה כלל, וודאי שעליו להתפלל פעמיים ערבית, כאדם שלא התפלל מנחה, אך אם תפילתו נחשבת כתפילה חסרה, אלא שעליו להשלים תפילת יעלה ויבוא, כלום יכול הוא להשלים יעלה ויבוא בתפילת ערבית של יום חול? (שו"ת הר צבי שם, ושו"ת מנחת יצחק שם). אכן, להלכה נפסק (שולחן ערוך או"ח סי' ק"ח סעי' ב'), כי עליו לחזור ולהתפלל בהתנייה, כנזכר, ומכאן, שגם על היהודי שבו עסקנו בתחילה, שטעה בשתי התפילות, לחזור ולהתפלל בהתנייה.

אפשר לצרפו כעשירי למניין? בשו"ת משנה הלכות (חלק י"א סי' ע"ו) כותב, כי לכאורה, גם השאלה הבאה תלויה בנידונו. יהודי זה, ששכח יעלה ויבוא, מחפש מניין להתפלל בו. האם אפשר לצרפו כעשירי למניין, או שמא אין למנותו בין העשרה הנדרשים לתפילה בציבור, שהרי סוף סוף כבר התפלל. ובכן, אם תפילתו הקודמת אינה נחשבת מאומה, וודאי אפשר לצרפו, אך אם תפילתו הקודמת נחשבת תפילה, אלא שתפילה חסרה היא, יש לדון אם אפשר לצרפו למניין. סוף דבר הוא מכריע, כי אפשר לצרפו למניין לכתחילה, שהרי מאיזו סיבה שלא תהא, בעת זו הוא מחוייב להתפלל, ואין זה משנה שזו תפילת מנחה השנייה שלו ביום זה.

דף כד/א איבעיא להו מהו להזכיר

הזכרות בתפילה הקשורות ליום ולא לתפילה

בשבת חול המועד מאוגדות שתי קדושות, קדושת השבת וקדושת המועד. לפיכך, בתפילות היום כוללים את "קדושת השבת הזה ויום הפסח / הסוכות". עם זאת, ההלכה מורה (רמ"א שולחן ערוך או"ח סי' ת"צ סעי' ט'): "ואין מזכירין בברכת הפטרה לפסח לא באמצע ולא בחתימה". כלומר, העולה למפטיר ומברך לאחר קריאת הפטרה על קדושת היום, מזכיר את קדושת השבת בלבד ואינו כולל בה את קדושת המועד.

הגאון מוילנא זצ"ל מציין, כי מקורה של הלכה זו בדברי רב גידל בסוגייתנו.

גמרתנו מביאה את דברי רב גידל בשם רב, כי כאשר ראש חודש חל בשבת, בברכת הפטרה הנאמרת לאחר קריאת הפטרה, אין מזכירים את ראש חודש כי אם את יום השבת בלבד, שכן, "אילמלא שבת אין נביא בראש חודש". כלומר, ראש חודש אינו מזכיר קריאת הפטרה, ומשום כך אין כל סיבה להזכירו בברכה הנובעת מחמת קדושת השבת בלבד. לאור דבריו מובנת ההלכה, כי בתפילות מזכירים הן את יום השבת ואת המועד, שהרי כל אחד מהם בפני עצמו מחייב תפילה, והתפילה שייכת, איפוא, לשניהם, ואילו קריאת הפטרה נובעת מן השבת בלבד ולא מחול המועד, שהרי בחול המועד אין מפטירין, וכן נפסק להלכה (רמ"א או"ח סי' ת"צ סעי' ט').

הפלא ופלא. בספר המנהגים למהר"י טירנא (עמ' קל"ה, הובא ברמ"א בדרכי משה הל' סוכות סי' תרס"ג אות ב'), נכתב, כי חג הסוכות שונה מחג הפסח; בחול המועד סוכות שחל בשבת, חותמים את ברכת הפטרה "מקדש השבת וישראל והזמנים"! מה הבדל יש בין חג הפסח לבין חג הסוכות? אכן, בשם הגאון מוילנא נכתב ("מעשה רב" סי' רכ"ו), כי אין לנהוג כן להלכה.

ואילו ה"ערוך השולחן" (סי' ת"צ אות ה') והרמ"א ("דרכי" משה שם) מבארים, כי חג הסוכות שונה מחג הפסח מפני שבסוכות הקריבו בכל יום מספר שונה של קרבנות, לעומת חג הפסח שבו בכל יום הקריבו אותם קרבנות. הוי אומר, כל יום מחג הסוכות ייחודי בפני עצמו, ומסיבה זו מזכירים אותו בברכת הפטרה, אף על פי שהוא אכן אינו הגורם לקריאת הפטרה (ועיי' "משנה ברורה" סי' ת"צ ס"ק ט"ז).

דף כה/ב ורוחץ פניו ידיו ורגליו

רחיצה בערב שבת, כיצד?

ה"טור" (או"ח סי' ר"ס) פוסק, כי מצווה על כל יהודי לרוחץ כל גופו בערב שבת, לכבוד שבת המלכה, ואם אינו יכול לעשות כן, ירוחץ פניו, ידיו ורגליו.

גמרתנו מספרת: "כך היה מנהגו של ר' יהודה בר אלעאי. ערב שבת היו מביאים לו ערבה מלאה מים ורוחץ פניו ידיו ורגליו, ומתעטף בסדינין המצוייצין ודומה למלאך ה' צבאות". השאלה המתבקשת היא, מדוע ר' יהודה בר אלעאי רחץ את פניו, ידיו ואת רגליו בלבד, ולא את כל גופו. שאלה זו עלתה בבתי מדרשות רבים במהלך הדורות, ותשובות שונות ניתנו עליה. בית מדרשו של הראב"ן (סי' שמ"ג) תירצו, כי ככל הנראה לא היה לו בית מרחץ, אך אם היה באפשרותו להלך בערב שבת לבית מרחץ, וודאי היה עושה זאת.

ה"אליהו רבה" (סי' ר"ס) מתייחס להסברו זה תוך שהוא מציין כי דחוק הוא. לפיכך הוא מצדד, כי אכן, אין מצווה לרוחץ את כל הגוף בערב שבת, כי אם פנים, ידיים ורגליים [עיי"ש שכתב, כי כן משמע מדברי ראשונים אחדים].

לעצמו בגד חדש. ואף אם אירע ולא היתה בריה, הסירו את הכפתורים מן הבגד הישן והעבירו לבגד החדש. כך שלייבל לא ראה ברכה מרובה בעיסוקו. בן קטן היה לו ללייבל, מחמד עינו. לכל מי שרק ניאות לשמוע, היה לייבל מספר בעיניים בורקות על בנו יקירו, ילד חמד טהור וקדוש שדבקה נפשו בתורה.

משנטו צלילי ערב, היה לייבל 'נועל' את חנותו. חוט מתכת ארוך ומפותל שנכרך סביב הקרשים ודלת הברזל, הבהיר לקונים מאוכזבים כי לייבל כבר סיים את יום עבודתו.

לעיתים לא היה לייבל מתאפק, ועוד בטרם הגיעה שעת ערביים, היה מסדר את ארגזיו וממרה לביתו. אהבתו לבנו לא ידעה מצרים. ואכן, לא לחינם התגאה לייבל בבנו. רבותיו בחיידר הפליאו בשבחו. שוב ושוב היה לייבל ואה בעיני רוחו את בנו יקירו היושב על ספסל הלימודים ובלוע בשקיקה את שיעורו של הרבי. גם מהתנהגותו בבית רוה לייבל נחת בנו היה חוזר מן החיידר ואחר שסעד קמעא את ליבו, התיישב ליד השולחן ובהתלהבות נעורים שנה וחזר על תלמודו.

לייבל לא היה זקוק למאומה מעבר לזאת. לא פעם התיישב בזווית החדר כדי לא להפריע לבנו לתלמוד, מזין את עיניו ביוצא חלציו, ונפשו נמלאה נחת ואושר עילאי.

קרבן ובאו ימי החורף. הימים החלו נסוגים באיטיות אך בבטחה לאחור, מחזירים להם ללילות את השעות שנטלו מהם בימות הקיץ. זמן מה עוד היה לייבל מסיג את השולחן לקרבת חלון גדול, להקל על הילד הקטן שהתאמץ לעיין בחומשו באור החיור ששרר בחדר. אך לאחר שבועות מספר לא היה בכך מאומה כדי להועיל. עוד לפני שובו של הילד מן החיידר, כבר נשתררה אפולולית כבדה בבית, והילד - נפשו איוותה לתלמוד.

נפט. חומר פשוט וזול, שדי במעט ממנו כדי להאיר חדר שלם. אך ללייבל מיועדנו לא היו האמצעים הדרושים גם לרכישת כמות פשוטה של נפט. ממטה לחמם חסכו בני הזוג כדי לרכוש שמן זית רז לכבוד שבת קודש, אך על מותרות מסוג זה לא הרשו לעצמם להתענג.

אולם לא אבא ללייבל יתן מרגוע לנפשו כאשר מבנו נמנעת האפשרות לתלמוד תורה. וכך, באחד הימים, בטרם הגיף את קרשי חנותו, חפן לייבל בידיו כמה כפתורים צבעוניים ונטל עמו. הא לך, אמר לבנו יקירו. אני מאמין שתצליח למכור כמה כפתורים בכל יום. בכסף שתקבל תמורתם, רכוש נפט בני יקירי, ותמשיך לשקוד על תלמודך.

כך היה. הילד הפך מצא דרכים שונות למכור את הכפתורים שהיה אביו משלשל לו מידי פעם, ובכל יום היתה הפתילה מרצדת בעששית הנפט שניצבה על השולחן, ולאורה המשיך לייבל לרוות נחת מבנו. **ככל** שהתקופות ההן היו קשות, התקופה היא היתה מן הגרועות שבהן, שח איש שיחננו. ערב אחד, יושב היה לייבל בזווית החדר, ונפשו מרה עליו. ידוע ידע לייבל, כי מחר הוא ישב בחדר עם בנו, כשהחושך יכסה על שניהם. כפתוריו אזלו. אין קונים, אין מוכרים, אין כסף. מחר גם לא יהיה נפט. ילדו הרך הספיק לסגור את חומשו, כשעמוד עשן שהיתמר מעל העששית, הבהיר בצורה שאינה משתמעת לשני פנים, כי מנת לחמו אזלה.

לייבל לא מצא מנוח לנפשו ההומיה. ב"ה זכו הוא ורעייתו לגדל את בנם לתורה וליראת שמים, ועתה בשל חיסרון במעט נפט, עלול הכל לרדת לטמיון. את יודעת, אמר לרעייתו, אם מפסיקים קביעות של תורה, אי אפשר לדעת מתי יחזרו אליה, אם בכלל. היא, צדקנית שכמותה, מה תאמר. כל שאלל ידה עשתה כדי להנעים לבנה את לימודו. בכל יום היתה מבשלת עבורו תפוח אדמה רך וטעים, ולעצמה הותירה את השיירים. עיניהם נקוו בדמעות צער, וכאב מר צרב את ליבם.

מעיל יפה היה לו לילד. לפניו השתמשו בו רק שלשה בני דודים מעבר לים. כאשר החל המעיל לאבד את צורתו, שלחוהו לארץ ישראל. בעיר הקודש היה מעיל זה נחשב כחדש ומבהיק, בשעה שלילבל הביט במעיל לראשונה, חשש קמעא שמא המלבוש המהודר יעורר על בנו את קנאתם של חבריו. היו ימים.

אף שלא היה לו ללייבל מה לעשות בחנותו, ההרגל עשה את שלו. כמעט שלא ישן כל הלילה ואך האיר

ה"ברכי יוסף" (שם) תירץ, כי ר' יהודה בר אלעאי טובל היה במקווה או בנהר ביום שישי לכבוד שבת קודש, וסמוך כניסת השבת, שב ורחץ את פניו, ידיו ורגליו במים חמים. אך מי שאינו טובל, מצווה מן המובחר שירחוץ גופו לכבוד שבת מלכתא.

בעל ה"ערוך השולחן" (אורח סי' ר"ס אות ב') מפליא ליישב את הדברים על פי הגמרא (נדרים מט/ב) בה מסופר, כי ר' יהודה בר אלעאי חש בראשו בקביעות, עד כדי כך שבין פסח לשבועות הוא היה מהלך כשראשו חבוש בסודרים, מחמת כאב הראש שנגרם לו לאחר שתיית ארבע כוסות בליל הסדר. כאבי ראש תקיפים אלו, כותב ה"ערוך השולחן", מנעו ממנו להכנס לבית המרחץ, עקב החמימות השרוייה בו תדיר ואינה נסבלת על ידי אנשים שראשם דואב עליהם.

המעייין ב"משנה ברורה" (ביאור הלכה" ד"ה מצווה, סי' ר"ס) מוצא, כי לדעתו, מגמרתנו משמע, שחובת הרחיצה העיקרית בערב שבת היא רחיצת פנים, ידיים ורגליים, שכן, הוא מסיק מסוגייתנו, כי אפילו מי שתורתו אומנתו חייב להפסיק מתלמודו כדי לרחוץ פניו רגליו וידי, אך אינו חייב לחדול מלימודו לצורך רחיצת כל גופו. יתכן שכוונתו בכך ליישב, מדוע ר' יהודה בר אלעאי לא רחץ את כל גופו בערב שבת, שעוסק בתורה היה (ספר "פירות תאנה").

דף כח/ב מן המותר בפ"ך

תשמישי קדושה צריכים להיות כשרים למאכל?!

ספק גדול הסתפק הר"ן (ראש השנה דף ו' בדפי הרי"ף): האם מותר לתקוע בשופר שנעשה מקרן בהמה טמאה. מדוע וכיצד התעורר ספק זה? על כך ועוד - במאמר שלפנינו.

בגמרתנו מבואר שאין עושים תפילין כי אם מעור בהמה טהורה בלבד. הן הקלף שעליו נכתבות הפרשיות, הן עור בית התפילין, הן השערות והגידיים עמם כורכים את התפילין והן רצועות התפילין - הכל נעשה מבהמה טהורה בלבד, שנאמר, "מן המותר בפ"ך", היינו: אין לייצר את התפילין אלא מחפצים שמותר ליהודי לאכלם.

הלומדים את סוגייתנו מבקשים לדעת, אם כלל זה מתייחס לתפילין בלבד, או לכל מצוות התורה, שאין לעשותן כי אם מחפצים ודברים הכשרים לאכילה. מחד גיסא, דרשת הגמרא מתייחסת לתפילין בלבד, מאידך גיסא, הגמרא דנה אם הלכה זו כוללת גם את עשיית המשכן, ולכאורה, מה הבדל יש בין המשכן לבין שאר מצוות. אכן, יש מן האחרונים הסבורים, כי זו היא שיטתו של בעל מגן אברהם (אורח סי' תקפ"ו ס"ק ג'), שכוונת הגמרא היא לכלול את כל מצוות התורה.

מהר"ץ חיות (לעיל כא/ב) נזעק לשמע דברים אלו. לא מכבר למדנו במשנה, כי בין סוגי השמנים שאין מדליקים בהם נרות של שבת, נמנה שמן 'קיק' שאינו דולק יפה, ואשר לדעתו של שמואל הופק משומן עוף הקרוי 'קיק'. הרא"ש מביא בשם התלמוד הירושלמי, כי 'קיק' זה אינו אלא הקצת האסור באכילה, והמוזכר בפרשת שמיני (ויקרא י"ח) כעוף טמא. אם כטענת המגן אברהם, מדוע המשנה אינה מנמקת שאין מדליקין בשמן קיק מפני שהוא מופק מבעל חיים טמא?

הגאון רבי שמואל סגל זצ"ל, בנו של בעל נודע ביהודה (ש"ת נודע ביהודה מהדורה תניינא אורח סי' ג' ד"ה אמנם יש), תמה גם הוא על המגן אברהם, תוך שהוא מביא שלל הלכות המוכיחות להיפך, ביניהן: במסכת סוכה (כג/א) נאמר, כי מותר להשתמש בפיל כאחת מדפנות הסוכה, בתנאי שהוא כבול למקומו. הפיל, כידוע, הוא בעל חיים טמא, ואילו הסוכה מצווה היא!

הרי לנו, כי לא כל המצוות כולן הוקשו לתפילין.

מה, איפוא, בכל זאת, ההבדל בין תפילין לבין שופר, ציצית, הדלקת נר חנוכה, ועוד.

מספר פירושים והסברים נאמרו בדבר, ולהלן אחד מהם.

ההבדל בין תשמיש קדושה לתשמיש מצוה: התפילין הן 'תשמישי קדושה' ואילו השופר הוא 'תשמיש מצוה', לאמה; בתפילין שורה קדושה מצד עצמן, אפילו אם לא היו נועדות למצווה, שהרי יש בהן ארבע פרשיות, בהן פסוקים מן התורה. קדושת הנה, איפוא, ואין לייצרן, אותן ואת כל הסובב להן והמשמש אותן, מבהמה טמאה. לא כן השופר, קדושה עצמית אין לו, וההתייחסות אליו היא כאל חפץ שבאמצעותו מקיימים מצווה, וחפצים אלו אין הגבלה לייצר ולהשתמש בהם דווקא אם נעשו מבהמה טהורה (המהר"ץ חיות שם) [גם דברי המג"א הנ"ל יש לבאר, שכוונתו על מצוות שהן תשמישי קדושה, כתפילין].

אין לתקוע בשופר מבעל חיים טמא: נמצאנו למדים כי אין פסול בקיום מצוות באמצעות מאכל טמא, וכגון, אפשר להדליק נר חנוכה בשמן שהופק מעוף טמא. הסברה נותנת, כי גם המבקש לתקוע בשופר של בעל חיים טמא רשאי לעשות כן. ברם, הרמ"א פוסק (שולחן ערוך אורח סי' תקפ"ו סעי' א'), כי אין לתקוע בשופר של בהמה או חיה טמאה. המעייין במקורו של הרמ"א, הר"ן הנזכר, ימצא, כי דווקא השופר אשר נועד לזיכרון ישראל לפני ה', דומה לעבודה במקדש ולפיכך, יש להשתמש בשופר של בהמה טהורה בלבד. הנה כי כן, שבנו אל דיונו בתחילת המאמר - מסוגייתנו עולה הדיון אשר לא הוכרע במפורש, האם במשכן הקפידו על שימוש בחפצים שנעשו מבעלי חיים טהורים בלבד... שכן, אם גם במשכן לא הקפידו על כך, אין השופר חשוב מכלי המשכן, ואין כל עילה למנוע תקיעה בשופר העשוי מקרן בעל חיים טמא (ועיי' ביאור הגר"א ומחצית השקל).

הבוקר השכים לייבל קום, התפלל שחרית בדמעות רותחין, ופנה אל שרפרפו. באותו יום לא מיהר לייבל להגיף את קרשיו על הקיטון. לשם מה? הרהר לעצמו בתוגה, כדי לראות את בני המתמיד בטל מתלמודו; לבסוף, בשעת ערב מאוחרת פנה לייבל לביתו בצעדים כושלים, וככל שחשב והעמיק, לא הצליח לאתר מילים שיש בהן כדי להרגיע קמעה את בני ביתו, אשר לבטח ישובים קפואים על מקומם ומתכסים איש איש בנפשו.

סינוב אחד נותר לו לייבל בסמטאות, לפני שיחשפו בפניו חלונות ביתו החשוכים. לולי היה תומך בו עובר אורח מזדמן, היה לייבל משתטח אפניו ארצה. הוא ביש את האמין למראה עיניו. מן החלון ניבטה דמותו של בנו-מחמדו, מתנוועע בזריזות ליד השולחן, עליו ניצבה בעוז ובגאון עשית הנפט, בוערת באור יקר.

רגליו של לייבל, שעד כה נדמו עליו כשני בדילי עופרת, נשאוהו בקלילות לעבר ביתו, ולייבל ריחף, קיפץ, על מפתן הדלת כשכולו השתאות.

בעל עיניים חדות היה לייבל. בכפתורים הוא הבין מצויין. תוך רגעים מספר הפכה השתאותו של לייבל להתרגשות ולבכי נסער, כאשר הבחין במעילו ה'מהודר' של בנו, שתלוי היה על ה'גרדרובה', חלק ונקי מכל כפתור.

מה לי כפתורים במעילי, אם ללמוד איני יכול; שח בנו בתמימות, ולייבל ידע באותו לילה אושר, כפליים מצערו בליל אמש.

הכפתורים האלה, שח איש שיחננו, היו על המעיל של אבא שלי. הוא מכר אותם ליהודי מהשכונה שנתן לו נפט תמורתם. מאז שמעתי על המעשה, אני מנסה לשכנע אותו שימכור לי אותם, אך הוא אינו מוכן בשום אופן. אלו כפתורים? הוא שואל ומיד עונה, אלו יהלומים, מסולאים בפז, ועד היום אני מנסה לרכשם, והוא בשלו.

הכפתורים בסופו של דבר ישארו בשקית הבד הישנה, לנו, לא נותר אלא ללמוד מאותו ילד קטן וטהור, על הדבקות בתורה ועל ההקפדה ועל הזהירות שלא להחסי אפילו פעם אחת מקביעות ללימוד התורה. יהי רצון, שנהיה אנחנו וצאצאינו... כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף כג/א משום חשדא

"והייתם נקיים"

בחור צעיר עמד באולם הישיבה של ראדין, כשלפתע נכנס החפץ חיים זצ"ל, נישא אליו והחל מתנצל לפניו על שאיחר לתפילה עד עתה מפני שהיה טרוד בדבר של מצוה.

היה הלה תמה ביותר: החפץ חיים, גדול הדור, מתנצל לפני בחור...

הבהיר לו ה"חפץ חיים" בענווה: הן חייב אדם להציל עצמו מהחשד!...

דף כד/א ואם לא אמר מחזירין אותך

שאלה לא אקטואלית

מעשה בלע שניגש אל הרב ושאל: השוכח "יעלה ויבא" צריך לחזור ולהתפלל? השיב הרב: שאלה זו אינה נוגעת לא לך ולא לי. אתה תשכח גם בפעם השניה, ואני לא אשכח גם בפעם הראשונה...

דף כט/ב כחס על הנר

כחס על הנר

משנתנו אומרת ש"המכבה את הנר מפני שהוא מתיירא... פטור". כחס על הנר, כחס על השמן, חייב. הגר"א מדקדק כי אותו האיש אמנם מכבה את הנר מפני שפחש להפסד השמן, וחושב כי הוא מרוויח מכך, ברם, למען האמת מזוונותיו של אדם קצובים לו, אך הוצאות שבת אינן נכללות - חס - אליבא דאמת, אינו חס, שהרי לא עליו הוצאת הנר. כחס בלבד ...

דף לא/ב על פי ה' יחנן

הפולמוס על אודות שימוש במטריה בשבת

דיון הלכתי ענף ורחב ידיים החל בין הפוסקים, עם המצאת המטריה-שמשיה, 'אומברילא' או 'פאראסאל' בלשון האחרונים הקודמים. עיקר הדיון נסוב על כך שהפוחת את המטריה יוצר אוהל להגנה מפני הגשם או מפני השמש.

למעשה, בכל קהילות ישראל אין נושאים מטריה בשבת, כפי שכתב החפץ חיים זצ"ל (ביאור הלכה סי' שט"ו ד"ה טפח): "השומר נפשו ירחק מזה מאד". אך כאשר הובאה בפני בעל חתם סופר זצ"ל (שו"ת או"ח סי' ע"ב) דעת אחד מפוסקי הדור הקודם לו, כי פתיחת מטריה בשבת אסורה מן התורה, הוא הוכיח מסוגייתנו כי אין איסור בתורה בדבר, כלהלן.

נפתח בספק שהעלה התלמוד הירושלמי, הנוגע ישירות לדיוננו. כידוע, מלאכות השבת, צבינון, הגדרתן, אופיין ומהותן, נלמדים מן המשכן. כל פעולה שנועשה לצורך הקמת המשכן, נחשבת מלאכה שהתורה אסרה לעשותה בשבת. תפרו יריעות למשכן - נאסרה מלאכת "תופר"; שחטו עיזים לצורך יריעות אלו - נאסרה מלאכת "שוחט"; בנו את המשכן - נאסרה מלאכת "בונה", וכן כיוצא בהן. בירושלמי נחלקו אמוראים אם בשבת מותר לבנות בניין שנועד לפירוק - "בניין לשעה". מחד גיסא, הרי המשכן עצמו נבנה ופורק במדבר לסירוגין, בכל נדודי בני ישראל, מכאן, שגם בנייה מסוג זה אסורה. מאידך גיסא, אומר רבי יוסי, פירוק המשכן ובנייתו במדבר נעשו על פי ציווי של הקב"ה, והדבר מעניק לבניית המשכן חשיבות של מבנה קבע. המטריה שבה אנו עוסקים היא מבנה לשעה, ולמעשה, היא עומדת במוקד הספק של התלמוד הירושלמי.

כאשר נלמד את סוגייתנו, אומר בעל חתם סופר, ניווכח שהיא פשטה מחלוקת זו. הגמרא עוסקת גם כן במלאכת בניה, בסותר על מנת לבנות. אדם זה נחשב כ"בונה", מפני שסתירת המבנה הקיים היא חלק ממלאכת בניית המבנה החדש. ברם, הגמרא מסתפקת אם סתירה לצורך הקמה במקום אחר נחשבת גם כן כ"בונה", או שמא הואיל והבנייה אינה באותו מקום, אין קשר בין הסתירה לבין הבנייה.

לכאורה, אומרת הגמרא, אפשר ללמוד מן המשכן, אשר נסתר במקום אחד ונבנה במקום אחר, כי דבר זה אסור. אולם, מאחר שמלאכת פירוק המשכן ובנייתו נעשתה על פי ה', יש בסתירתו חשיבות מיוחדת, שאי אפשר לייחס לסתירת בניין רגיל, ואין ראייה מכאן לסתירת בניין רגיל על מנת לבנותו במקום אחר.

גמרתנו קובעת, איפוא, כי בניית המשכן מיוחדת ושונה מיתר הבניות, והיא מכריעה במחלוקת האמוראים בירושלמי - בנייה לשעה אינה בנייה האסורה מן התורה, וכך גם פתיחת מטריה בשבת אינה אסורה מן התורה.

מלבד זאת, מבאר ה"חתם סופר" זצ"ל, כי פתיחת מטריה אינה נחשבת כבניית אהל, אפילו לדעת התלמוד הירושלמי, מפני שהיא חסרת מחיצות. זאת, ועוד: אהל שמוחזק על ידי אדם, נעדר מאפייני אהל רגיל [ועיי"ש דעתו לגבי איסור דרבנן, ועיי חזון איש או"ח סי' נ"ב אות ו', ובפתיחת תפארת ישראל, כלכלת שבת, וראה בס' אורחות השבת, פ"ט הערה ו'].

מטריה בימינו: ראוי לציין כי מדברי בעל פרי מגדים והביאור הלכה (שם) עולה, כי המטריה שרווחה בימיהם לא נפתחה בקלות כמטרייה המוכרת לנו, אלא היה צורך "לקשור אותו ברצועות אחר פריסתו, או להעמידו ולהדקו אחר כך מתחתיו בחוט של ברזל". עם זאת, גם בזמנינו אין לפתוח מטריה בשבת, ש"גדר גדרו גדולי הדורות ז"ל, שאין לפתוח מטריה או שמשיה בשבת וביום טוב, וכן אין לקפלה, וגם אם הן פתוחות מבעוד יום אין להשתמש בהן" מפני מראית העין (ראה שמירת שבת כהלכתה פרק כ"ד הל' ט"ו, ובהערה שם).

אסימטרי

**גומרים ש"ס
ב-5 דקות ליום,
זוכים בשפע גדול**

... ובודאי בלימוד המשניות כלול כל התורה כולה"
מרן שר התורה מרן ראש הישיבה
הגר"ח קנייבסקי שליט"א הגר"ג אדלשטיין שליט"א

להתנסות חנים התקשר עכשיו: *3764

לעילוי נשמת

מרת **חווה לאה פריימן** ע"ה
ב"ר דב ז"ל
נלב"ע ח' בניסן תשס"ז
תנצב"ה
הונצחה ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
הר"ר **שרגא פייבל** ז"ל
ב"ר יצחק אייזיק ז"ל נלב"ע ח' בניסן תשס"ד
תנצב"ה
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
ר' **יצחק גולדשטיין** ז"ל
ב"ר אברהם ז"ל נלב"ע ו' בניסן תשמ"ה
תנצב"ה
הונצחה ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
הרב ר' **שמואל אליעזרי** זצ"ל
ב"ר אליעזר ז"ל נלב"ע ג' באדר תשנ"א
והרבנית מרת **בתי'ה אליעזרי** ע"ה
ב"ר ישראל זאב הלוי איש הורוויץ זצ"ל
נלב"ע ד' בניסן תשמ"ח **תנצב"ה**
הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת אמי מורת
מרת **פסיה שיינדל (הגר) אפל** ע"ה
ב"ר שמואל ז"ל נלב"ע ב' בניסן תשנ"ב
ולעילוי נשמת מו"ח
הר"ר **אלתר יוסף מאיר הרשקוביץ** ז"ל
ב"ר יואל ז"ל נלב"ע ה' בניסן תשל"ז
תנצב"ה
הונצחו ע"י עו"ד
הר"ר **שמואל ואסתר אפל** שיחיו - ב"ב

לעילוי נשמת
מרת **שרה שטרנטל** ע"ה ב"ר נחום זאב ז"ל
נלב"ע ו' בניסן תשמ"ח **תנצב"ה**
הונצחה ע"י בנה הר"ר **ברוך מרדכי שטרנטל** ומשפחתו שיחיו ר"ג - מונטריאול